

Handout

Workshop 'Lastig gedrag: voor wie?!

11 oktober 2011

Steunpunt Scouting Gelderland

Hand-out: omgaan met probleemgedrag

De benaming gewenst of ongewenst gedrag is altijd subjectief. Wat de ene persoon als storend ervaart hoeft dit voor de ander nog niet te zijn. Een ander kan dit gedrag juist als gewenst ervaren. Om toch te kunnen spreken van gewenst of ongewenst gedrag volgt hieronder een definitie. Deze definitie is geformuleerd vanuit hetgeen wat algemeen in de maatschappij als ongewenst gedrag geldt. De normen en waarden binnen de maatschappij bepalen wat gewenst en ongewenst is.

Definitief ongewenst gedrag:

Gedrag waarmee het kind of de jongere zichzelf of anderen schade toebrengt;

- materiele schade, dingen kapot maken
- lichamelijke schade, vechten, slaan, bijten, krabben
- psychische schade, gevoelens van angst, schrik, verdriet, onzekerheid.

Veelal gebeurt er van alles om een kind heen en is het moeilijk om duidelijk te krijgen wat er nu eigenlijk niet goed loopt. Om een helder beeld te krijgen wat er nu gaande is kun je aan de hand van de volgende vragen het "probleem" in kader brengen. Probeer deze vragen zo objectief en concreet mogelijk te beantwoorden.

- Wat is het ongewenste gedrag?
- Waarom is het gedrag ongewenst?
- Voor wie is het ongewenst (voor jezelf, voor de groep, voor het kind)?

Oorzaken

Ongewenst gedrag kan verschillende oorzaken hebben. Soms is het moeilijk om het ongewenste aan het gedrag te benoemen. Observaties van jezelf en van anderen komen vaak niet overeen. Let er maar eens op wat je niet ziet als jij maar naar een bepaald gedeelte van gedrag kijkt. Als je gericht bent op het als maar storende gedrag mis je bijvoorbeeld de aanleiding van het gedrag, het gedrag van andere kinderen en de leuke momenten. Mogelijke oorzaken van ongewenst gedrag kunnen zijn;

1 Aandacht vragen; Kinderen vragen aandacht op de manier waarop ze geleerd hebben aandacht te vragen. Altijd maar negatieve aandacht werkt negatief gedrag in de hand. Zo kan er ook een negatief spiraal ontstaan zodat de ene negatieviteit de ander voed. Het is van belang dit te voorkomen, voor jezelf, het kind en de groep.

2 Falen; Als iets goed gaat is dit fijn, maar wanneer iets mislukt geeft dit negatieve gevoelens. Faalt een kind vaak dan kan dit gevoelens van afkeer, vijandigheid en onzekerheid met zich meebrengen wat zich kan uiten in ongewenst gedrag.

3 Eigenschappen; Sommige sociale en intellectuele eigenschappen van kinderen kunnen leiden tot ongewenst gedrag. Bijvoorbeeld iemand met een verstandelijke handicap kan erg boos worden omdat hij/zij iets niet begrijpt.

4 Omgevingsfactoren; Persoon, gedrag en omgeving beïnvloeden elkaar. Een kind kan onder de invloed van de omgeving bepaalde gedragingen vertonen. Bijvoorbeeld een enigskind zal in een groep waar veel samengewerkt wordt het nogal eens moeilijk hebben.

5 Groei naar onafhankelijkheid; Scouting helpt kinderen groeien. Het spelaanbod is gebaseerd op afnemende leiding aan kinderen. Dit om kinderen zo goed mogelijk onafhankelijk te leren zijn. Experimenteergedrag is nodig om de wereld om je heen te ontdekken. Grenzen van leiding aftasten, roken, alcohol, allemaal gedragingen die te maken hebben met experimenteren.

Basisvaardigheden

- ✓ Complimentjes geven; een aai over het hoofd, een goedkeurend knikje en het benoemen van het gewenst gedrag geven een kind zelfvoldoening, zelfvertrouwen en kennis van wat nu wel of niet gewenst gedrag is. Let op geef een complimentje op het moment dat er gewenst gedrag is, niet achteraf. Vaak weten kinderen dan niet meer terug te halen waar het precies om ging.
- ✓ Rust bieden; wanneer jezelf gespannen of onrustig reageert zullen kinderen dit aanvoelen en ook onrustig of gespannen reageren. Wat ongewenst gedrag kan bevorderen.
- ✓ Grenzen kunnen stellen; wees duidelijk in wat wel of niet mag. Hierdoor baken je een ruimte af, wat duidelijkheid geeft en gewenst gedrag bevordert. Nu kun je kinderen ook aanspreken op eventuele gemaakte afspraken.
- ✓ Herhalen; kinderen kunnen impulsief reageren en vanuit de impulsiviteit en speelsheid soms totaal vergeten wat de afspraken zijn. Een kleine herinnering kan dan helpen.
- ✓ Afwisseling kunnen bieden; het programma moet uitdagende en actief genoeg zijn voor kinderen, anders slaat verveling toe. Het kan zijn dat een kind een activiteit niet zo goed kan, door het kind dan andere mogelijkheden te geven of de activiteit kort en niet te vaak terug te laten keren, stimuleer je het kind om te gaan met zijn eigen "beperkingen" en mogelijkheden.
- ✓ Kunnen verduidelijken; vraag een kind naar jou terug te koppelen wat je hem/haar vertelt hebt, zodat je er zeker van bent dat het kind jou begrepen heeft.
- ✓ Verantwoordelijkheden kunnen geven; hou niet alles in eigen hand, door een kind verantwoordelijkheden te geven creëer je een speciaal gevoel/ positie voor het kind wat gewenst gedrag kan bevorderen. Het complimenteren van de genomen verantwoordelijkheden werkt vaak stimulerend. Let op verantwoordelijkheden kunnen heel klein zijn, zoals je eigen jas ophangen, thee zetten enz.
- ✓ Kunnen negeren; kinderen dagen jouw als leide(st)er uit. Door niet in te gaan op de gedragingen wordt deze manier van uitdagen niet beloond.
- ✓ Onverwachts belangstelling kunnen tonen; Ga eens in op de verschillende interesses van een kind. Laat het kind zich op een positieve manier speciaal voelen.
- ✓ Consequent zijn; wees duidelijk in je grenzen. Veel kinderen hebben behoefte aan structuur. Als de ene opkomst je jas op de stoel mag liggen, mag die, volgens het kind, de volgende keer ook daar liggen. Dus de leiding moet hierover niet gaan zeuren, waarom toen wel en nu dan niet?

Naast dat je deze basisvaardigheden zoveel mogelijk gebruikt kan het zijn dat er nog steeds ongewenste gedragingen zijn. Dan kun je overgaan op belonen en straffen. Je kunt zowel materieel als immaterieel belonen of straffen. Bijvoorbeeld door het wel of niet geven van een snoepje. Hoe groter de aantrekkelijkheid van een beloning is des te groter is de kans op gewenst gedrag. Hoe groter de afkeer van de straf hoe groter de kans is dat een kind geen ongewenst gedrag gaat vertonen.

Belonen en straffen

- ✓ Beloon gewenst gedrag zo snel mogelijk na de vertoning van het gedrag.
- ✓ Bekijk individueel wat een passende beloning is en wat voor inspanning je daarvoor vraagt.
- ✓ Wees consistent in je beloningen
- ✓ Immateriële beloningen hangen veel samen met de relatie, het vertrouwen dat een kind in je heeft. Zonder enig vertrouwen komt deze beloning niet binnen bij een kind.
- ✓ Bedenk eerst het gewenst gedrag (alternatieve voor het ongewenste gedrag, wat mag een kind nog wel!) Een kind moet wel weten welk gedrag wel mag. Anders weet het kind wel dat hij iets fout heeft gedaan maar weet niet hoe het anders moet.
- ✓ Straffen went heel snel, heeft maar een tijdelijk effect. De nadruk ligt altijd op het negatieve, het ongewenste gedrag. Probeer daarom weinig te straffen maar geef aandacht aan het gewenste gedrag.
- ✓ Probeer straffen vooral te gebruiken als een leren voor toekomstig gedrag. Leg uit waarom je straft en hoe het anders zou kunnen, biedt alternatieven.
- ✓ Probeer zo concreet en consequent mogelijk te straffen.
- ✓ Gebruik beloningen bij het vertonen van het gewenste gedrag. Niet bij het vertonen van ongewenst gedrag, dit heeft namelijk op de lange duur vaak een negatief effect.

Opvallend gedrag – kenmerken

De branieschoppers, de pesters, maar ook het teruggetrokken kind en het kind dat veel huilt.
Opvallend gedrag als uiting van vervelende dingen die een kind niet op een andere manier weet te communiceren

Zoek naar wat het kind je eigenlijk wil vertellen

Tips

Stel duidelijke grenzen, wees consequent

Geef complimentjes als het goed gaat

Een time-out kan een oplossing zijn

Kijk op welke momenten het gedrag voorkomt

Bespreek met je team, het kind en/of de ouders wat er aan de hand kan zijn en wat goede oplossingen kunnen zijn.

Druk kind - kenmerken

Is overbeweeglijk (hyperactief), kan niet (lang) stilzitten, is een spraakwaterval

Impulsief: meteen doen, zonder na te denken

Kan zich slecht concentreren

Luisteren vaak slecht

Kinderen hebben er zelf ook last van!

Tips

Geef je bijeenkomst een duidelijke en vaste indeling, met rust en regelmaat

Wissel activiteit en rustige momenten af

Geef je speelruimte een eenvoudige en vaste indeling

Leg een opdracht in kleine stapjes en zo concreet mogelijk uit; vraag na of het kind het begrepen heeft

Spreek duidelijke regels af en wees consequent

Het stille kind – tips

Dwing het kind niet om mee te doen, maar geef ruimte voor eigen tempo en steun het kind

Geef complimenten als het goed gaat

Erken angst, zonder het erger te maken

Autisme - kenmerken

'Het kind met de hoge hoed'

Neemt alles letterlijk

Onhandig in sociale contacten – grapjes, emoties

Houdt niet van veranderingen

Kan heel erg bang zijn

Tips

Geef je bijeenkomst een duidelijke en vaste indeling, met rust en regelmaat

Wissel activiteit en rustige momenten af

Hang een overzicht van tijden en activiteiten op, bijv met pictogrammen

Geef je speelruimte een eenvoudige en vaste indeling

Geef korte en duidelijke opdrachten

Geef veel complimenten

Blijf rustig

Autisme

Niet zo makkelijk met andere mensen kunnen praten of niet zoveel van ze begrijpen. Het moeilijk vinden als er veel verandert. Iets heel interessant vinden en er alles van weten, bijvoorbeeld van auto's. Dat zijn typische dingen die je kan hebben als je autisme hebt. Maar er zijn verschillende soorten autisme en niet iedereen die autisme heeft is hetzelfde. Je bent met andere mensen vaak niet zo handig, maar er zijn ook veel dingen waar je juist heel erg goed in bent.

Wat is Autism?

Als je autisme hebt vind je het vooral moeilijk om contact te maken met anderen. Het kan zijn dat je het lastig vindt om met anderen een gesprek te voeren. Ook vind je het moeilijk om sommige dingen te begrijpen zoals andere mensen dat begrijpen. Je begrijpt niet dat als iemand bijvoorbeeld boos of verdrietig kijkt wat hij daar precies mee bedoelt. En andersom: mensen begrijpen jou niet en vinden het moeilijk om met jou om te gaan. Het kan zijn dat je het prettig vindt als dingen steeds op dezelfde manier gaan en er niet veel verandert om je heen. Wat via horen, zien, voelen, proeven en ruiken binnenkomt in je hoofd wordt door je hersenen anders verwerkt. Het komt anders in je hoofd dan bij andere mensen.

Waar kan je last van hebben als je autisme hebt:

- Niet zo makkelijk vrienden kunnen maken.
- Moeilijk vinden om contact te hebben met anderen, je vindt het bijvoorbeeld vervelend als iemand je aanraakt.
- Niet zo goed kunnen begrijpen hoe iemand anders zich voelt.
- Moeite hebben met taal en praten. Je vindt het bijvoorbeeld lastig om grapjes van anderen te begrijpen.
- Niet gevoelig zijn voor dingen die om je heen gebeuren. Je trekt bijvoorbeeld een t-shirt aan en voelt niet dat het eigenlijk best koud is die dag. Of je bent heel erg gevoelig voor dingen om je heen, je kan bijvoorbeeld niet goed tegen harde geluiden.
- Niet zo goed mee kunnen komen op school.
- Heel erg bang zijn voor sommige dingen.
- Ergens heel erg geïnteresseerd in zijn, bijvoorbeeld in computers.
- Je houdt niet van veranderingen

Maar niet iedereen met autisme is hetzelfde. Er zijn verschillende soorten.

Asperger (genoemd naar de deskundige die het ontdekte): Dat is bijna hetzelfde als autisme, je vindt het bijvoorbeeld ook moeilijk om contact te maken met andere mensen. Maar je hebt geen problemen met taal en kan goed meekomen op school.

PDD-NOS: Je hebt last van dezelfde dingen als bij autisme, maar minder erg of maar een paar van de genoemde dingen. Je vindt het lastig om met leeftijdgenootjes om te gaan. Vaak voel je dat anderen je niet goed begrijpen, maar je doet zo hard je best om net zo als hen te zijn. Dat lukt helaas niet altijd goed en je snapt niet goed waardoor dat komt. PDD-NOS is een Engelse afkorting voor Pervasive Developmental Disorder Not Otherwise Specified. In het Nederlands betekent dat een ontwikkelingsstoornis. Je hebt moeite om nieuwe dingen te leren.

Hoe ontstaat Autism?

Je krijgt autisme vooral doordat het erfelijk is. Dat betekent dat als één van je ouders en broers of zussen het hebben er een bepaalde kans is dat jij het ook krijgt. Als je autisme hebt dan werken je hersenen anders. Maar daar kun je helemaal niets aan doen, daar word je mee geboren.

Hoe vaak komt het voor?

In Nederland heeft ongeveer 1 van de 1.000 kinderen autisme. Dat zijn in totaal zo'n 5.000 kinderen met autisme. Er zijn ongeveer 6.000 kinderen met PDD-NOS en ongeveer 1.000 met Asperger.

Tips bij Autisme

- Probeer je er allereerst van te doordringen dat alles wat gebeurt en hoe zo'n kind reageert hen ook maar overkomt. Ze doen anderen niets aan. Zelf hebben ze er het meeste last van. Voor hen is de wereld vreemd, ondoorgrondelijk en beangstigend. Ze zijn niet eigenwijs, koppig of ongehoorzaam. Boos worden helpt niets, behalve dat je je eigen frustratie afreageert.
- Deze kinderen hebben een veilige basis nodig om te kunnen leren wat voor gedrag van hen wordt verwacht. Blijf dus altijd rustig. Leg uit wat je wil dat ze doen, en wel heel letterlijk. Termen als "straks", of "nog even" zegt ze niets.
- Start op tijd een time-out als het even niet gaat. Zowel voor jou als het kind is het belangrijk steeds vanuit een 'rustig vaarwater' te handelen en te communiceren. Soms helpt het door het kind even apart te zetten tot er een handelbaar moment ontstaat.
- Straffen is moeilijk en helpt meestal niet, belonen is veel effectiever, en een beloning ontzeggen is beter dan een 'agressieve straf' toewijzen. En leg altijd duidelijk/helder uit waarom je een beloning wel of niet geeft.
- Het werken met 'prestatiekaartjes' waarop positieve acties worden bijgehouden kan heel stimulerend werken. 'Voor iedere keer dat je netjes iets vraagt in plaats van te gillen en schreeuwen krijg je een stempeltje, en als dit kaartje vol is verdien je een....' Maak die kaartjes niet te groot en laat het kind vooraf meedenken wat de beloning is.
- Sommige dingen hebben ze snel door, anderen dingen leren ze nooit. Soms leren ze iets en zijn het de volgende dag weer kwijt. Dat is per kind en situatie verschillend. Leg je verwachtingen dus niet te hoog. Heb geduld en blijf herhalen. Laat het kind ook zelf herhalen wat je het wil leren.
- Blijf kritisch op hoe je zelf handelt in moeilijke situaties. Jij bent de volwassene. Door je eigen gedrag te veranderen bereik je veel. Deze kinderen zijn veel gebaat bij een duidelijk en helder voorbeeld.
- Luister naar je kind. Als ze niet willen eten is daar een reden voor. Als de lamp aan moet blijven is daar een reden voor. Als ze krijsen is daar een reden voor. Als je goed luistert en kijkt kom je er gauw genoeg achter wat de reden is. Een kind voelt het of je luistert en het serieus neemt of niet. Als kinderen zich niet serieus genomen voelen, voelen ze dat jij niet het beste me hen voor hebt en dat maakt alles alleen beangstigender.
- Waar je ook heengaat en wat je ook doet, maak alles voorspelbaar. Autistische kinderen houden niet van onverwachte dingen. Je kunt steeds vertellen van tevoren wat er gaat gebeuren en wat er van ze wordt verwacht, je kunt ook plaatjes ophangen (bij de links staat een site vol met plaatjes hiervoor). De eerste maanden is dit misschien vermoeiend, maar het wordt een gewoonte en levert ook veel energie op.

- Sluit aan bij hun interesses. Of ze nu van auto's, treinen, vlaggen houden, praat daar over en je krijgt een soort van contact.
- Als je deze kinderen iets wil vertellen of uitleggen, houd je boodschap dan kort en ondubbelzinnig. Metaforen gebruiken is heel moeilijk. En hoe meer je vertelt, hoe meer ze in hun hoofd 'vol' raken.
- Leg duidelijke grenzen. Maar dit geldt eigenlijk voor alle kinderen! Maar geef ook duidelijke complimenten als iets goed gaat. Kinderen willen hun opvoeders graag een plezier doen en blij maken.

Alle kinderen maken wel een periode door waarin ze min of meer verlegen zijn. En lang niet altijd is dat zorgelijk. Maar wanneer een kind belemmerd wordt door verlegenheid, is het zaak het kind zo snel mogelijk te helpen zijn verlegenheid de baas te worden.

Hoe help je een verlegen kind?

door Justine Pardoën

Verlegenheid is angst voor andere mensen. Er zijn veel situaties waarin kinderen geconfronteerd worden met vreemden waar ze bang voor zijn, of waar ze onzeker van worden.

Vooraf oudere kinderen beseffen dat anderen hen kunnen beoordelen op van alles en nog wat: hun uiterlijk, hun gedrag, hun kleding, hun prestaties, enzovoorts. Een complimentje krijgen, voor de klas staan, of in het middelpunt van de belangstelling staan, is voor verlegen kinderen een gruwel. Maar ook jonge kinderen kunnen heel verlegen zijn. Soms zo erg dat ze in gezelschap van anderen niet eens meer praten.

Verlegenheid is cultureel bepaald

"Verlegenheid is een cultureel bepaald gegeven" legde de psycholoog Alfred Lange ooit uit op Ouders Online. "Wat sommigen 'verlegen' noemen, noemen anderen 'de kat uit de boom kijken'. In onze cultuur neemt assertiviteit een wat al te hoge plaats in en lijkt het alsof kinderen die wat afwachtend of voorzichtig en bescheiden zijn, een probleem hebben. Dat hoeft helemaal niet het geval te zijn."

Het is niet de bedoeling dat we alle bedeesde kinderen zouden moeten omvormen tot assertieve haantjes-de-voorsten. We moeten er dus wel voor waken dat we geen ruimte meer zouden laten voor kinderen die bescheiden zijn. Een kind dat zich de kaas van het brood laat eten op het kinderdagverblijf, hoeft echt niet meteen naar een weerbaarheidscursus...

De baas en niet de slaaf

Het is natuurlijk wat anders als een kind bepaalde situaties gaat vermijden, zichzelf te kort gaat doen, of angsten gaat ontwikkelen. Een kind dat last heeft van zijn zulke verlegenheid, is de hele dag gespannen; dat kost energie die je niet ergens anders aan kunt besteden. Deze kinderen zijn zo verlegen, dat ze geen vriendjes hebben, of zich afhankelijk maken van één vriendje en nooit ergens naartoe durven om te spelen.

Verlegenheid die het kind zelf tot last is, daar moet je wel wat aan doen. Een kind kan dat niet zelf oplossen en het zal er ook niet overheen groeien, zoals vaak gezegd wordt.

"Zo'n kind kun je leren zijn gevoelens te begrijpen, zijn remmingen te overwinnen en 'succesvol verlegen' te worden", zegt Bernardo Carducci, een verlegen psycholoog en vader, die een boek schreef over het opvoeden van verlegen kinderen. "Het gaat erom dat je kind leert de baas en niet de slaaf van zijn verlegenheid te zijn", aldus Carducci.

Tips

Volgens Carducci is het zaak om zo vroeg mogelijk te beginnen een verlegen kind te trainen in het omgaan met zijn verlegenheid. Het gaat er niet om zijn persoonlijkheid te veranderen – verlegenheid kun je niet behandelen – maar het gaat erom dat een kind zijn eigen kracht leert gebruiken om problemen op te lossen. Dus wel verlegen zijn, maar niet meer zo geremd dat je er last van hebt.

Hieronder volgen een aantal tips hoe je dat zou kunnen aanpakken.

1. Dwing een kind nooit zonder meer iets te doen wat hij niet durft, maar bied ondersteuning aan het kind.
2. Daag het kind uit in plaats van te dwingen. Uitdaging houdt in dat je het kind voorbereidt op moeilijke situaties en hem nieuwsgierig maakt.
3. Praat met het kind over zijn angsten en onzekerheden. Vaak begrijp je als oudere maar al te goed wat een kind doormaakt. Vertel dat ook, geef woorden aan zijn gevoelens, zodat het kind ze ook leert begrijpen. Pas dan kan hij leren ermee om te gaan.
4. Prijs het kind voor elke kleine overwinning op zichzelf. Bespreek ook regelmatig wat er mis ging en hoe het de volgende keer beter zou kunnen. Leg de lat steeds hoger.
5. Accepteer dat je kind een lange tijd nodig heeft om te 'ontdooien' of de kat uit de boom te kijken. Dat hoort bij het karakter van je kind.
6. Benadruk de sterke kanten van je kind. Een kind dat bezig kan zijn met wat hij leuk vindt en goed kan, krijgt voldoening en een gezond gevoel van eigenwaarde.

ADHD

Het kan zijn dat je je erg onrustig voelt, dat je niet lang stil kan zitten en steeds iets anders wil doen. Ook kan het zijn dat je het moeilijk vindt om goed op te letten, je kan niet lang je aandacht erbij houden. Soms word je hier verdrietig van. Vrienden, je ouders en leerkrachten mopperen vaak op je.

Wat is ADHD?

ADHD is de afkorting voor de Engelse term: 'Attention Deficit Hyperactivity Disorder'. In het Nederlands betekent dat een stoornis waarbij je het moeilijk vindt om je aandacht ergens bij te houden en je hyperactief bent (heel erg druk).

Iedereen is wel eens druk of kan niet zo goed opletten, maar als je ADHD hebt heb je hier wel erg vaak last van. Niet iedereen die ADHD heeft is hetzelfde:

Het kan zijn dat je je niet goed kan concentreren. Dat betekent dat je het moeilijk vindt om lang aandacht ergens voor te hebben of vaak dingen vergeet. Het kan ook zijn dat je daarnaast andere problemen hebt, zoals moeilijk kunnen slapen, bang zijn of snel boos worden.

Het kan zijn dat je alleen heel hyperactief bent. Dat betekent dat je heel erg druk bent en niet goed stil kan zitten. Ook doe je dingen zonder er vooraf over na te denken.

Het kan ook zijn dat je van allebei last hebt. Je bent dan vaak heel druk en vindt het ook moeilijk om goed op te letten.

Wat is ADD?

Je hebt moeite om je aandacht ergens lang bij te houden, vergeetachtig, dromerig. Het is lastig om taken die je moet doen te plannen. Maar je bent niet druk of hyperactief. Dan kan het zijn dat je ADD hebt. Deze afkorting staat voor 'Attention Deficit Disorder'. Dit betekent dat je veel gedachten tegelijk in je hoofd hebt. Hierdoor heb je moeite om je aandacht ergens bij te houden.

Hoe ontstaat ADHD en ADD?

ADHD is erfelijk. Dat betekent dat als één van je ouders en broers of zussen het hebben er een grote kans is dat jij het ook krijgt.

Ook zien de hersenen van iemand met ADHD er iets anders uit. Speciale gebieden in je hersenen zijn dan wat kleiner dan normaal en je hersenen werken ook wat anders. Als iemand zonder ADHD denkt, 'stop', geven de hersenen die zelfde waarschuwing bij jou wat langzamer door. Daarom doe je dingen soms te snel en zit je hoofd vaak vol met gedachten en ideeën.

Hoe vaak komt het voor?

Meestal kan je al voordat je zeven jaar bent zien of je ADHD hebt. Vaak is het zo dat er meer jongens dan meisjes ADHD hebben.

Ongeveer 3 op de 100 kinderen in Nederland heeft ADHD.
